

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ

*II Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 2

4 листопада 2022 року

*Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2022 рік*

Друкується згідно листа Міністерства освіти і науки України «Про проведення міжнародних, всеукраїнських конгресів, форумів, науково-практичних конференцій та семінарів студентів і молодих учених на 2020 рік» (Лист МОН №22.1/10-83 від 19.01.2021) та рішенням Вченої ради факультету дошкільної педагогіки і психології (Протокол №2 від 30.09.2022).

Педагогічний альманах. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика: матеріали II Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (04 листопада 2022 року). Вип. 2. Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2022. 206 с.

Організаційний комітет:

- Богущ А. М. – дійсний член АПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);
- Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);
- Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, викладач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);
- Булгакова О.Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;
- Левицька М.І. – методист кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, що здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і даних несе автор.

Булгакова О. Ю., Саєнко О. Є. Освітнє середовище ЗДО як умова розвитку регуляторних функцій дітей старшого дошкільного віку.....	77
Велічко Г. В. Види насильства над дітьми.....	83
Сторож В. В. STEM – технологія як інноваційний підхід в розвитку дітей дошкільного віку.....	87

Розділ III Особливості інклюзивних підходів

Ковиліна В. Г., Клецко А. Сучані методологічні підходи до корекції аутичних порушень у дітей.....	94
Ковиліна В. Г., Федорова О. Використання зорових реакцій для оцінки психофізичного стану дітей.....	99
Коргун Л. М., Слюсаренко А. Ю. Формування готовності педагогів до роботи у закладах дошкільної освіти в умовах інклюзії.....	104
Коргун Л. М. Махновська К. А. Корекційна робота з усунення дислалії у дітей дошкільного віку.....	112
Літовченко О. В., Собакіна І. В. Логопедична робота з розвитку просодичних компонентів мовлення при дизартрії у дітей 5-6 років.....	123
Літовченко О. В., Філіппович І. І. Формування мовленнєво-рухових процесів у дітей 5-6 років з дизартрією засобами ігрових комп'ютерних технологій.....	133
Tubychko Y. Peculiarities of voice and intonation speech of children with rhinolalia.....	141

Розділ IV. Професійні якості майбутніх фахівців дошкільних закладів

Бабчук О. Г., Видиневичус О.В. Психологічна проникливість: сутність та структура.....	148
Водолазська О. О. Психологічне благополуччя осіб з різним рівнем схильності до самозмінювання.....	153
Кавиліна Г. К. Проблеми вибірковості сприйняття брехні у психології.....	160
Коренблат О. О. Комунікативна толерантність викладача.....	166

6. Реан А.А. Профилактика агрессии и асоциальности несовершеннолетних. Национальный психологический журнал. 2018. №2(30). С. 3–12.

7. Рудикова В.В. Агрессивность в дошкольном возрасте: сущность, особенности формирования и развития. *Молодой ученый*. 2014. №10. С. 495-499.

8. Смирнова Е.О. Проблемные формы межличностных отношений дошкольников (окончание). *Вестник практической психологии образования*. 2011. Том 8. № 4. С. 22–34.

9. Шафигина Г. Г. Психолого-педагогическая коррекция агрессивного поведения старших дошкольников. *Научно-методический электронный журнал «Концепт»*. 2015. Т. 10. С. 236–240.

10. Фурманов И. А. Детская агрессивность. Психодиагностика и коррекция. Минск: Ильин В. П., 1996. 192 с.

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗДО ЯК УМОВА РОЗВИТКУ РЕГУЛЯТОРНИХ ФУНКЦІЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

**Док. психол. наук, проф. О. Ю. Булгакова
Магістрантка О. Є. Сасенко**

У вітчизняній психолого-педагогічній традиції поняття «освітнє середовище» представлено у багатьох роботах. Такі українські науковці як Т. Андрющенко, Н. Гантаровська, О. Гора, О. Ємчик, І. Карабаєва, В. Кошель, К. Крутій, О. Писарчук розробили теорію і практику освітнього середовища, у якому розкривалося значення оточення і вплив середовища на формування суспільно-значимих установок та цінностей у вихованців. Цей підхід був названий «освітнім середовищем», оскільки можливості середовища у ньому вперше розглядалися не тільки як умова, а й як засіб для виховання. Середовище, в якому зростала і формувалася дитина, стала розумітися авторами як самостійний і міцний фактор для виховання [5].

Ключовим поняттям сучасних методів дослідження навколишнього середовища є «соціальна умова розвитку» — система взаємовідносин дітей із оточуючим світом, організована унікальним для кожної вікової групи чином. Вперше в культурно-історичній теорії під новим кутом зору розглядається розуміння ролі середовища в психологічному дитячій розвиток. Тому в закладах із чітко вираженим виконавчо-авторитарним стилем управління найбільший ступінь узгодженості структурування та вертикальних зв'язків є характерним принципом організації освітнього середовища [3].

Серед зарубіжних методів дослідження впливу середовища на розвиток особистості варто виділити екосистемну теорію У. Бронфенбренера, головним припущенням якої є те, що розвиток відбувається у взаємопов'язаних системах (рівнях) кількох середовищ, зокрема мікросистем, мезосистем, екосистем та макросистем. Мікросистемний рівень включає умови середовища найближчого оточення (члени сім'ї, сусіди, дитячий садок, школа), з якими дитина безпосередньо контактує. На рівні мезосистем відбуваються поєднання двох і більше мікросистем, наприклад, встановлення стосунків між вчителями та батьками дітей, що призводить до появи нових комбінацій впливів середовища.

Оціночною якістю освітнього середовища в закладах дошкільної освіти у сучасній дослідницькій практиці ґрунтується на широкому спектрі теоретико-методологічних засад, включаючи ідеї українських та зарубіжних психолого-педагогічних традицій. Серед усіх складових середовища закладу дошкільної освіти прийнято відокремлювати дві групи факторів: структурні та процедурні [6]. Структурні фактори легко визначити кількісно. Прикладом структурного фактора є кількість вихованців у групі, стаж роботи педагога або його професійна освіта. Оцінка процесуальних чинників, у свою чергу, є більш трудомісткою, оскільки вони охоплюють особливості процесу взаємодії педагога з дитиною (прояви чутливості, методи емоційної підтримки та дитячої мотивації, засоби розвитку психологічних навичок, установки почуттів і бажань), що зазвичай вимагає вико-

ристання якісних, а не кількісних показників. Тому, порівняно з процедурними факторами, оцінка структурних факторів має вищу достовірність і послідовність, що є основною причиною її частого використання у сфері нагляду та контролю якості закладів дошкільної освіти.

Розуміння ролі середовища в дошкільному періоді або будь-якому іншому є ключовим. Л. Виготський застерігає від розгляду оточуючого середовища як сукупності зовнішніх умов, а також від розуміння її ролі в еволюції тварин, виробленого в біології. Важливість середовища полягає насамперед у своєрідному відношенні дитини до оточуючої соціальної дійсності.

Обстеження середовища можливе за допомогою інструменту ECERS-R, яке дає змогу отримати глобальну оцінку якості освітнього середовища, включаючи інформаційну складову про абсолютні показники середовища (розташування предметних матеріалів) та інформаційну складову про характер взаємодії з середовищем і соціумом. Усі інструментальні пункти та шкали базуються на теоретичних уявленнях про психологічні характеристики та потреби дітей у певному віці, а також враховують індивідуальні аспекти, такі як особисті уподобання та простір для незалежності та самостійності [2].

Шкала ECERS-R вперше задовольняє всі теоретичні вимоги інструменту, розробленого в концептуальних рамках історичної культури. По-друге, врахувати віково-психологічні особливості дітей дошкільного віку. По-третє, це важлива додаткова перевага інструменту, яка відбулася до масового визнання, акультурації та гармонізації дошкільної освіти. По-четверте, ECERS-R десятиліттями активно використовується в дослідницькій практиці за кордоном, що дозволяє інтерпретувати результати цього дослідження в широкому міжнародному контексті [1].

Слід зазначити, що єдиним недоторканим напрямком дослідження оточуючого середовища за допомогою ECERS-R є особисте відношення дитини до оточуючого світу. Адже важливим аспектом «взаємин» дитини з фізичним і соціальним оточенням є її власне відношення до нього.

Світова психологічна наука активно вивчає розвиток ре-

гуляторних функцій, що допускають довільну поведінку та дії. На сьогодні можна умовно виділити концептуально різні українські та зарубіжні дослідницькі підходи (довільність, регуляторна функція, когнітивна саморегуляція), незважаючи на їх часткову конвергенцію в операціоналізації.

Українські класики психології дуже стурбовані питаннями розвитку довільності у дітей дошкільного віку. Основою дослідження є теорія культурно-історичного розвитку психології, що базується на соціальній детермінованості, системності, опосередкованості та довільності психології людини. Л. Виготський вважав, що особистість включає єдність поведінки, а розвиток особистості характеризується формуванням у людини здатності керувати собою і психічними процесами.

Найбільш перевірена за кордоном трифакторна модель, модель модеруючої функції, була розроблена А. Міяке та його колегами. Відповідно до цієї моделі регуляторні функції включають три основні взаємопов'язані навички когнітивної саморегуляції, які можна розглядати окремо одна від одної, навіть якщо існують відповідні дослідницькі завдання: оперативна пам'ять, гальмування та когнітивна гнучкість) [7].

Розуміння емоцій визначається як здатність розуміти природу, причини та наслідки власних емоцій та емоцій інших людей. Розуміння емоцій передбачає ідентифікацію, опис, інтерпретацію, прогнозування та контроль емоційних проявів у повсякденному житті [8] і є частиною підходу «ментальної моделі» до багаторівневої системи репрезентації психологічних явищ і соціального пізнання [4].

У роботі Л. Виготського формула тотожності «Поняття = Емоція = Воля» вказує на динамічну єдність емоції та інтелекту в культурно-історичній теорії психологічного розвитку дітей. Л. Виготський спеціально застерігає від недооцінки ролі емоцій, оскільки вони є внутрішніми детермінантами мислення. Також Ж. Піаже наголошує на важливості інтелектуального та емоційного розвитку у вирішенні основного завдання адаптації дітей до різних ситуацій.

Метою даного дослідження було дослідити відносні та

абсолютні показники освітнього середовища закладу дошкільної освіти як зовнішніх умов розвитку регуляторних функцій та емоційного розуміння у дітей дошкільного віку. Нам вдалося проаналізувати показники індивідуального розвитку дітей у регуляторному функціональному розвитку та емоційному розумінні за рік залежно від абсолютних і відносних характеристик освітнього середовища групи дитячого закладу, яку діти відвідували в цей період року.

Результати роботи свідчать, що фактори, пов'язані з комплексними показниками освітнього середовища та їх окремих компонентів, визначають лонгітюдний процес розвитку регулятивної функції та емоційного розуміння дітей дошкільного віку. Проведене дослідження трактує механізми розвитку регулятивної функції та розуміння емоцій як процесу, детермінованого унікальною системою відношення дітей до дійсності, представлені сумою соціальних і матеріальних факторів групи закладу дошкільної освіти. Отримані результати підтвердили теоретичну гіпотезу про те, що комплексні показники освітнього середовища відіграють значну роль у формуванні соціальної реальності дітей та їх індивідуальному прогресі в розвитку регуляторних функцій та емоційному розумінні протягом року, відображаючи особливості дітей. Насиченість субстанцією та організація щоденного процесу спостереження та догляду. Водночас показано, що комплексні показники загальної якості освітнього середовища не відображають впливу зовнішніх факторів, які можуть визначати розвиток у дітей дошкільного віку регуляторних функцій та процесів емоційного розуміння. Таким чином, у ході дослідження було отримано не лише інформацію про внесок комплексних показників якості освітнього середовища у розвиток регулятивних функціональних компонентів та емоційного розуміння у дітей дошкільного віку, а й траєкторії окремих ліній розвитку у дівчаток і хлопчиків, з'ясувавши динаміку вікового розвитку аналітичних показників. Такі дослідження раніше проводилися вітчизняними та зарубіжними дослідниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В. Ю., Жук Ю. О. Засоби навчання нового покоління в комп'ютерно-орієнтованому навчальному середовищі. Комп'ютер у школі і сім'ї. 2005. №5 (45). С. 20-23.

2. Гармс Тельма. Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Третя редакція (ECERS-3) / Тельма Гармс, Річард М. Кліффорд, Деббі Краєр / пер. з англ. О. Тільна. Харків: Вид. «Ранок», 2020. 116 с.

3. Гонтаровська Н. Б. Теоретичні і методичні засади створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості школяра: док. пед. наук : 13.00.07 Київ, 2012. 475 с.

4. Емоційний розвиток дитини. Упоряд.: С.Максименко, К.Максименко, О.Главник. Київ: Мікрос СВС, 2003. 112 с.

5. Писарчук О. Т. Особливості формування освітньо-розвивального середовища дошкільних освітніх закладів. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2012. № 2. С. 44–51.

6. Gordon R. A. et al. Identifying high-quality preschool programs: New evidence on the validity of the Early Childhood Environment Rating Scale–Revised (ECERS-R) in relation to school readiness goals. *Early Education and Development*. 2015. Т. 26. № 8. С. 1086-1110.

7. La Paro, K. M., Thomason, A. C., Lower, J. K., Kintner-Duffy, V. L., & Cassidy, D. J. (2012). Examining the Definition and Measurement of Quality in Early Childhood Education: A Review of Studies Using the ECERS-R from 2003 to 2010. *Early Childhood Research & Practice*, 14(1), n1.

8. Zelazo, P.D., & Carlson, S.M. (2012). Hot and cool executive function in childhood and adolescence: Development and plasticity. *Child development perspectives*, 6(4), 354-360.